

CẢNH NGÀY HÈ

(Bảo kính cảnh giới, bài 43)

NGUYỄN TRÃI^(*)

KẾT QUẢ CẦN ĐẠT

- Cảm nhận được tư tưởng, tình cảm yêu đời, yêu thiên nhiên và ước vọng cao đẹp của nhà thơ.
- Thấy được nghệ thuật sử dụng từ ngữ đặc sắc, giàu sức gợi tả và ý thức của Nguyễn Trãi trong việc tìm tòi, sáng tạo một thể thơ viết bằng tiếng Việt.

TIỂU DẪN

Nguyễn Trãi (1380 - 1442) là anh hùng dân tộc và nhà văn hoá lớn. Ông đã để lại di sản phong phú về các mặt chính trị, quân sự, văn hoá, văn học cho nước nhà. Nguyễn Trãi cũng là tác giả tập thơ Nôm có giá trị mở đầu nền thơ cổ điển viết bằng tiếng Việt.

(*) Về cuộc đời và sự nghiệp của Nguyễn Trãi, xem bài *Nguyễn Trãi* trong sách giáo khoa *Ngữ văn 10 Nâng cao*, tập hai.

Quốc âm thi tập của ông gồm 254 bài. Đây là tập thơ Nôm cổ nhất, có nhiều bài nhất và được đánh giá vào loại hay nhất. Về nội dung, *Quốc âm thi tập* thể hiện vẻ đẹp của tâm hồn Nguyễn Trãi, lí tưởng nhân nghĩa, tình yêu thiên nhiên, con người, khát vọng về một cuộc sống thanh bình, hạnh phúc cho nhân dân. Về hình thức, phần lớn các bài thơ đều làm theo thể thất ngôn bát cú xen lục ngôn. *Cảnh ngày hè* nguyên là bài số 43 trong chùm thơ *Bảo kính cảnh giới* (Gương báu khuyên răn).

*

* *

Rồi⁽¹⁾, hóng mát thuở ngày trường⁽²⁾
 Hoè⁽³⁾ lục⁽⁴⁾ đùn đùn tán rợp giương⁽⁵⁾.
 Thạch lựu⁽⁶⁾ hiên còn phun thức⁽⁷⁾ đỏ,
 Hồng liên⁽⁸⁾ trì⁽⁹⁾ đã tiến⁽¹⁰⁾ mùi hương.
 Lao xao chợ cá làng ngư phủ⁽¹¹⁾,
 Dắng dỏi⁽¹²⁾ cầm ve⁽¹³⁾ lầu tịch dương⁽¹⁴⁾.
 Dẽ có⁽¹⁵⁾ Ngu cầm⁽¹⁶⁾ đàn một tiếng,
 Dân giàu đủ, khắp đòi⁽¹⁷⁾ phương.

(Theo *Hợp tuyển thơ văn Việt Nam*, tập II –
 Văn học thế kỉ X- thế kỉ XVII, Sđd)

(1) Rồi : nhàn, rỗi

(2) *Thuở ngày trường* : thuở ngày dài

(3) *Hoè* : loại cây thân to, đến mùa hè hoa nở màu vàng tươi

(4) *Lục* : màu xanh thẫm

(5) *Tán rợp giương* : tán cây toả rộng che rợp mặt đất

(6) *Thạch lựu* : cây thạch lựu vào mùa hè nở hoa đỏ thẫm

(7) *Thức* : màu

(8) *Hồng liên* : sen hồng

(9) *Trì* : còn đọc là "đĩa", nghĩa là ao

(10) *Tiến* : từ Hán Việt có nghĩa *đẩy, có thừa*, trong câu này có thể hiểu là *ngát* hoặc *nức*. Hai câu :
 "Thạch lựu hiên còn phun thức đỏ - Hồng liên trì đã tiến mùi hương", ý nói trong khi *thạch lựu*
 ở hiên còn đang tiếp tục *phun màu đỏ*, thì *sen hồng* trong ao đã *ngát mùi hương*.

(11) *Làng ngư phủ* : làng chuyên nghề chài lưới

(12) *Dắng dỏi* : tiếng kêu liên tục vang dội

(13) *Cầm ve* : tiếng ve kêu nghe như tiếng đàn

(14) *Tịch dương* : nắng chiều

(15) *Dẽ có* : lẽ ra nên có

(16) *Ngu cầm* : đàn của vua Ngu Thuấn. *Ngu* là tên một triều đại huyền thoại do vua Thuấn lập nên, đất nước thanh bình, nhân dân no đủ. Tương truyền vua Nghiêu có ban cho vua Thuấn một cây đàn. Những lúc rỗi rãi, vua Thuấn thường gảy đàn ca khúc *Nam phong* :

Gió nam mát mẻ,

Làm cho dân ta bớt ưu phiền.

Gió nam thổi đúng lúc,

Làm cho dân ta ngày thêm nhiều của cải.

(17) *Đòi* : nhiều



Chùa Côn Sơn (Hải Dương) – nơi ẩn cư của Trần Nguyên Đán và Nguyễn Trãi

HƯỚNG DẪN HỌC BÀI

1. Cảnh ngày hè được miêu tả với những hình ảnh, chi tiết nào? Những hình ảnh, chi tiết ấy thể hiện cảm nhận của tác giả về thiên nhiên và cuộc sống như thế nào?
2. Bài thơ thể hiện tâm trạng và mong ước gì của tác giả?
3. Phân tích sức gợi tả của các tính từ, động từ, từ láy trong việc biểu hiện hình tượng và cảm giác.
4. Bài thơ này khác thơ Đường luật ở chỗ nào? Các câu "lục ngôn" ở đây có ý nghĩa gì về mặt tiết tấu, nhịp điệu?
5. Học thuộc lòng bài thơ.

BÀI TẬP NÂNG CAO

Phân tích quan hệ giữa cảnh và tình ở bài *Cảnh ngày hè*.

TRI THỨC ĐỌC - HIỂU

Thể thơ thất ngôn xen lục ngôn

Thể thơ thất ngôn xen lục ngôn là thể thơ tiếng Việt, được ưa chuộng ở các thế kỷ XV, XVI, XVII. Các tác giả sáng tác theo thể này là Lê Thánh Tông, Nguyễn Bỉnh Khiêm, Trịnh Căn,... đặc biệt là Nguyễn Trãi. Ông là người khởi đầu và sáng tác theo thể này nhiều nhất. *Quốc âm thi tập* gồm 254 bài thi có đến 186 bài làm theo thể này.

So với thơ thất ngôn Đường luật, thể thơ này có *ba điểm giống* : số câu trong bài là bốn hoặc tám ; gieo vần ở chữ cuối các câu 1, 2, 4, 6, 8 ; các cặp 3 – 4, 5 – 6 đều đối ngẫu. *Điểm khác quan trọng* là câu sáu chữ dùng xen câu bảy chữ làm cho bài thơ có tiết tấu đa dạng hơn so với thể thất ngôn Đường luật chỉ có một lối tiết tấu là "chẵn trước lẻ sau".

Thể thơ *thất ngôn xen lục ngôn* đánh dấu bước sáng tạo đầu tiên của thơ viết bằng tiếng Việt so với thể thất ngôn Đường luật của Trung Hoa.